

Таблиця 4. Матриця коефіцієнтів парної кореляції індикаторів ліквідності банківської системи

Показники	Індикатор ефективної ліквідності	Індикатор-дестимулятор ліквідності	Індикатор збалансованої ліквідності
Індикатор ефективної ліквідності	1,0000	-0,1091	-0,1899
Індикатор – дестимулятор ліквідності	-0,1091	1,0000	0,5376
Індикатор збалансованої ліквідності	-0,1899	0,5376	1,0000
Інтегральний індикатор збалансованої ліквідності	-0,1551	0,4909	0,9979

За результатами моніторингу ліквідності банківської системи України на основі розробленої нами системи показників та індикаторів, можна зробити наступні висновки:

- ✓ сучасний стан і тенденції збалансованості фінансових потоків банків негативно впливають на рівень їх ліквідності, прибутковості, капіталізації;
- ✓ особливу увагу доцільно приділити формуванню стимулів, в т.ч. регулятивних, нарощення власного капіталу банків відповідно до темпів зростання обсягів активних операцій;
- ✓ посилити контроль за формуванням вартості депозитних і кредитних ресурсів на міжбанківському ринку та рефінансування НБУ;
- ✓ розробити стратегію активних операцій банків відповідно до економічного циклу держави та стимулювати вкладання банків в ліквідні цінні папери внутрішніх емітентів;
- ✓ контролювати збалансованість кредитно-депозитного портфелю банків за строками і валютами;
- ✓ проводити стратегічну політику максимально можливої збалансованості дебіторської і кредиторської заборгованості за доходами і витратами та іншими активами і зобов'язаннями, що складають значну частку в активах і зобов'язаннях вітчизняних банків;
- ✓ приділити увагу достовірності оцінки ризиків операційних активів банків, особливо кредитного портфелю, та переоцінці вартості необоротних активів.

Запропонована нами методика оцінки інтегрального індикатора ліквідності банківської системи надає можливість своєчасно ідентифікувати періоди підвищеного ризику ліквідності банківської системи, здійснювати контроль за складовими збалансованої ліквідності, визначати причини зниження ліквідності. Використання даної методики може стати основою для впровадження

оперативного статистичного моніторингу банківської ліквідності з метою запобігання кризовим явищам в банківській системі України.

1. Алексєєв А.А., Розумний А.В. Модель оптимізації активнопасивних операцій комерційного банку // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 123-130. 2. Волошин І. Банківські моделі та режими ліквідності // Вісник НБУ. – 2002. – №7. – С. 27-30. 3. Висоцька Л. Напрямки формування комплексної статистичної системи показників ліквідності банків // Банківська справа. – 2005. – № 5 – С. 39-51. 4. Галицька Е., Висоцька Л. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 19-25. 5. Грюнінг Х. ван, Брайович Братанович С. Аналіз банківських ризиків. Система оцінки корпоративного управління і управління фінансовим ризиком: Пер. з англ. – М.: Вид-во "Весь мир", 2003. – 304 с. 6. Дзюблюк О.В. Оптимізація управління активами і пасивами комерційного банку // Фінанси України – 2002. – № 5. – С. 129-137. 7. Єрина А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с. 8. Костіна Н. Сучок С. Інтеграція інформаційних систем в банку // Банківські технології. – 2007. – № 1 – С. 21-23. 9. Міщенко В.І., Сомик А.В. та ін. Ліквідність банківської системи України: науково-аналітичні матеріали. Вип. 12. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с. 10. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Гришук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 220 с. 11. Пещанська І.В. Організація діяльності комерційного банку: Навч. посіб. – М.: ИНФРА-М, 2001 – 320 с. 12. Роуз Літер С. Банківський менеджмент: Пер. з англ. з 2-го вид. – М.: Діло Лтд, 1995. – 768 с. 13. Федоренко І., Колесніченко Н. Оптимізація ліквідності комерційних банків // Банківська справа. – 1999. – № 1. – С. 33-39. 14. Хвостик В. Удосконалення оцінки ліквідності комерційного банку // Вісник НБУ. – 2001. – № 5. – С. 45-47. 15. Шевчук Н.Ю. Банківська система як важіль економічного зростання // Динаміка наукових досліджень 2003: матеріали другої міжнародної науково-практичної конф. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 75. 16. International Banking Federation IBFed Response to BCBS Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision, 29 July 2008. – Режим доступу: <http://www.bis.org>

Надійшла до редколегії 09.06.2009

Н. Сошка, здобувач

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті досліджено зарубіжний досвід формування податкової частини доходів місцевих бюджетів та визначено рекомендації щодо його використання в Україні.

This article investigated the formation of the international experience of tax revenues of local budgets and the implementation of the recommendations identified in Ukraine.

Податкові системи місцевих органів влади в країнах з розвинутою ринковою економікою відзначаються великим різноманіттям методів та інструментів. Це пояснюється як історичними причинами, так і прагненням місцевих органів влади підвищити ступінь фінансової автономії за рахунок пошуку нових джерел доходів. У розвинутих країнах місцеві податки та збори займають досить високу питому вагу в загальній сумі грошових надходжень органів регіонального і місцевого самоврядування [6, с. 105].

На сьогодні є надзвичайно важливим створення сприятливих умов для впровадження кращого зарубіжного досвіду у вітчизняну практику формування місцевих бюджетів. Адже досі в Україні не відіграють суттєвої

ролі у формуванні доходів бюджетів місцеві податки і збори; більшість органів місцевого самоврядування не реалізують сповна свої повноваження щодо введення місцевих податків і зборів [7, с. 24].

Дослідженням формування місцевих бюджетів займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені як: О. Богачова, Л. Демиденко, А. Ігудін, О. Кириленко, І. Луніна, В. Опарін, Л. Павлова, С. Слухай, Ю. Субботович, І. Трунін, С. Юрій та інші автори.

Метою статті є аналіз податкових надходжень місцевих бюджетів зарубіжних країн.

Специфіка функціонування та особлива роль місцевих бюджетів відображається у складі та структурі їх доходів. Саме доходи дають змогу розкрити та дослідити

ти економічну сутність місцевих бюджетів, існування яких підпорядковане вирішенню завдань місцевого значення, створенню фінансової основи місцевого самоврядування, сприянню процесам всебічного та гармонійного розвитку територій. Найнадійнішим джерелом формування доходів місцевих бюджетів є податки. Підвищення ролі місцевих податків і збільшення частки доходів за їх рахунок є головним напрямком збільшення місцевих бюджетів, розширення їхньої фінансової автономії.

Інститут місцевих податків і зборів є ключовим у сфері формування доходів місцевих органів влади в більшості розвинутих зарубіжних країн. Закономірність функціонування місцевих фінансів полягає у тому, що основним способом формування доходів місцевих органів влади є місцеві податки і збори. Виникнення місцевих податків і зборів зумовлено необхідністю розмежування джерел доходів між бюджетами різних рівнів. Це розмежування здебільшого має політичне забарвлення і свідчить про те, наскільки центральний уряд довіряє місцевим органам влади. З іншого боку, це розмежування свідчить про рівень розвитку демократії в державі, бо надмірна централізація фінансових ресурсів завжди створює небезпеку встановлення фінансової диктатури.

У свою чергу, місцеві податки і збори забезпечують: одержання податкових надходжень із місцевих баз оподаткування; захист від однобічного розвитку місцевої економічної інфраструктури; невеликі коливання надходжень упродовж усього ділового циклу; відчутність податків і балансу інтересів, рівновагу між споживанням місцевих послуг і податковим тягарем; відповідність між економічним розвитком і надходженнями місцевих податків; в однакових за розмірами адміністративних одиницях різниця між надходженнями від місцевих податків на душу населення незначна; гнучку систему ставок місцевих податків; розподіл податкового потенціалу залежно від місцевих потреб; місцеві органи самоврядування мають право встановлювати ставки одного або двох найголовніших податків. Використання цілісної системи місцевих податків і зборів для фінансування місцевого самоврядування є більш ефективним і з погляду можливостей контролю за використанням їх з боку платників податків, котрі мають змогу прослідкувати за цим безпосередньо.

Необхідно відмітити, що в останні роки спостерігається чітко виражена тенденція щодо скорочення питомої ваги місцевих податків у загальних надходженнях муніципальних утворень зарубіжних країн. Однак, зважаючи на зростання обсягу та складність завдань, що вирішуються на місцевому рівні, ситуація повинна змінитися. Адже відповідно до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування частина фінансових ресурсів повинна надходити у формі саме місцевих податків.

В ідеалі джерелом доходів місцевих бюджетів повинні бути податки, над якими місцеві органи здійснюють повний контроль і доходами від яких вони розпоряджаються на власний розсуд. За такої схеми місцеві представницькі органи матимуть свободу вибору щодо розміру місцевих бюджетів та нестимуть відповідальність перед платниками податків за свій вибір і спосіб використання їхніх грошей. Як правило, самоврядування мало що може вдіяти стосовно своїх баз оподаткування. Реально воно може маніпулювати лише ставками податку [2, с. 287].

За критерієм видів податкових доходів місцевих бюджетів розвинені країни можна поділити на три групи:

✓ країни з високим рівнем надходжень від податку на майно (Великобританія, США, Канада, Португалія, Нідерланди);

✓ країни з високою питомою вагою прибуткового податку (країни Північної Європи, Японія);

✓ країни зі змішаними доходами, що є комбінацією податків на майно, прибуткових податків, податків із продажу (Кіпр, Іспанія, Італія, Бельгія) [8, с. 39].

Для більшості розвинутих країн характерна множинність місцевих податків та зборів. Наприклад, у Бельгії, Італії, Франції їх близько 100. Найважливішими на місцевому рівні в країнах з ринковою економікою є такі податки:

✓ група прямих реальних податків: на нерухоме і рухоме майно, землю, з орендної плати, з власників транспортних засобів, подушний, промисловий, на професію, на мешканців, екологічний;

✓ група прямих податків на доходи: прибутковий, на прибуток підприємств, із спадщини і дарувань;

✓ непрямі податки на продаж: на роздрібний продаж, на продаж спиртних напоїв на розлив, на споживання електроенергії, газу, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої;

✓ збори і мита: збір на прибирання сміття та його вивіз, на будівництво службових будинків, за паркування машин, за користування спортивними й оздоровчими закладами і установами культури, за полювання і риболовлю, видовища, послуги цвинтарів, із власників собак, за видачу різних ліцензій і реєстраційних посвідчень, за участь у бігах на іподромі, за відкриття шинків і готелів; збори для компенсації збільшення вартості земельної ділянки внаслідок проведення забудов та інших робіт.

Сполучені Штати Америки являють собою федеративну республіку, що складається з 50 штатів. Конституція США, прийнята в 1789 р., визначає повноваження федерального уряду та повноваження штатів у цілому. Федеральні органи влади не втручаються у питання податкової політики штатів, за незначним винятком, останні мають повну свободу в цій сфері. Ні конституція США, ні будь-який із федеральних законів не встановлюють обмежень на податки, які влади штату в межах своїх повноважень вважають за потрібне вводити на визначені види економічної діяльності, для фірм, приватних осіб. Штатам надано право самим вирішувати, які податки вводити, яку ставку оподаткування встановлювати і до якої бази її застосовувати.

Основу доходної бази штатних бюджетів складають прибуткові податки з громадян і корпорацій, а також податок із продажів. Ставки прибуткового податку диференційовані в залежності від штату в діапазоні від 2 до 15 %. Реальну автономію штатів відображає також порядок визначення оподаткованого доходу та справляння індивідуального прибуткового податку, що кожен із штатів робить по-своєму. Так, одні оподатковують лише доходи громадян свого штату, незалежно від місця походження доходів. Інші обмежуються доходами, одержаними в межах даного штату. Треті враховують всі доходи, незалежно від території їх походження. Подібний різнобій створює умови для так званої міграції податків із штату в штат, і, звичайно, породжує серйозні труднощі в адмініструванні податків. Крім того, штати мають право установлювати власний неоподатковуваний мінімум. Податок із продаж (sales tax) – різновид податку з обороту – стягують у 44 штатах. Ставки знаходяться в межах від 3 до 8,25 %. Самі високі ставки в Каліфорнії (7,25 %) і Нью-Йорку (8,25 %), що можна пояснити виключно високим економічним потенціалом саме цих штатів. Як виняток, у штаті Мічиган, одному на всю країну, з 1975 р. за проваджений податок на додану вартість.

На рівні штатів справляється також податок на ділову активність, який складається з двох частин: податку з річного обороту (ставки 1–2,5 %) і податку на фонд заробітної плати (1,6 %). Серед місцевих податків най-

перше фіскальне значення має податок на нерухоме і рухоме майно. В загальній сумі місцевих податків доля майнового податку в окремі роки перевищує 80 %. До нерухомого майна відносять землю, будинки, будівлі та споруди різного призначення [9].

Канада, як і США, є федерацією 10 провінцій і двох територій, уряд яких є другим рівнем державної влади, а бюджети – рівноправними з федерацією учасниками міжбюджетних відносин. Це північні території, рівень життя в яких традиційно нижчий, ніж у провінціях. Податки в Канаді можуть встановлюватися на всіх рівнях бюджетної системи: федеральному, провінційному/територіальному і місцевому. У Канаді немає регулюючих податків. Перелік податків, встановлюваних бюджетами провінцій, територій і місцевих бюджетів, є відкритим.

Основні доходи бюджетів провінцій/територій забезпечуються за рахунок надходжень за прибутковим податком із фізичних осіб (30 %), податком з продажів (16 %), а також неподаткових доходів, зокрема від інвестицій, використання природних ресурсів, реалізації товарів і послуг (20 %). Основні доходи місцевих бюджетів забезпечуються за рахунок податку на нерухомість (близько 70 %) [10].

У Німеччині громади одержують 14 % прибуткового податку (становить 42,3 % загальнодержавних податкових надходжень); повністю поземельний податок (1,5 % загальних надходжень); 60 % промислового податку (7,8 %); податок на зарплату (1,2 %); на придбання землі (0,6 %); інші (0,2 %). За рахунок податків покривається 26 % видатків громад.

Основним податком вважається промисловий. Об'єкт оподаткування – юридичні та фізичні особи. Застосування цього податку як місцевого обґрунтовується тим, що об'єкти оподаткування користуються комунальною інфраструктурою, здійснюють відповідний вплив на довкілля. Податок має компенсувати частину витрат, які виникають у громад у зв'язку з діяльністю промислового підприємства. Промисловим податком обладаються чисті прибутки акціонерних товариств, страхових компаній, промислових підприємств з урахуванням збитків п'яти попередніх років. З цього податку встановлено неоподаткований мінімум. Ставка податку – від 1 до 5 % [5, с.12].

Цікавим є досвід місцевого оподаткування у Франції. Це пов'язано з історичним розвитком політичної системи та економіки країни. На відміну від інших країн, у Франції існує суровий поділ податків, що надходять до центрального бюджету і до місцевих бюджетів. Основним принципом формування місцевих бюджетів виступає принцип самофінансування і бездефіцитності. Починаючи з 1982 року, Франція активно проводить політику децентралізації фінансової системи. Остання складається з бюджетів трьох рівнів: урядового, місцевого та бюджету соціального захисту.

Кожний рівень самостійно визначає свій бюджет. "Центральний" бюджет готується урядом, опрацьовується і приймається парламентом. Місцевий бюджет складається з бюджетів провінцій, департаментів та комун. Причому, кожна територіальна одиниця має, створену шляхом виборів, свою асамблею. Вона визначає бюджет даної територіальної одиниці. Бюджет соціального захисту визначає спеціальна, незалежна від уряду організація, яка складається на паритетній основі з представників робітників та роботодавців. Цей бюджет парламентом не затверджується.

У Франції до місцевих бюджетів надходить частина загальнодержавного податку на додану вартість, котрий збирається централізовано. Крім того, деякі місцеві податки є факультативними, тобто встановлюються виключно в тих випадках, коли місцеві органи влади не

можуть забезпечити бездефіцитність бюджету. Це податки на розваги, на утримання місцевих доріг, вулиць, на домашню прислугу, реєстраційні збори і т.п.

Найвагомішим серед податків виступає податок на підприємства; суттєвим та диференційованим є земельний податок. Від приведенного вище податку звільнено об'єкти державної власності. Він не стягується з фізичних осіб старших 75 років, а також з осіб, які одержують спеціальну допомогу із громадських фондів, або допомогу по інвалідності. Місцевим органам управління надається право вводити й інші податки та збори (на установку електроосвітлення, на освоєння родовищ тощо) [1].

Стосовно досліду близького зарубіжжя то муніципалітети у Литві не мають права вводити власні види податків. На території муніципалітету місцеві органи влади можуть встановлювати місцеві податки тільки на обмеження руху транспорту, торгівлю у громадських місцях, комерційні оголошення в об'єктах муніципальної власності, місця паркування.

Місцеві збори становлять муніципальний доход, що не оподатковується.

Що ж до наповнення місцевих бюджетів в Литві домінуючим був прибутковий податок з громадян. Податок використовувався на фінансування місцевої влади, хоча контролювався національним урядом. Такий поділ створював проблеми ефективного управління податком. Щоб збалансувати таку нерівність, було значно знижено частку загальнодержавних доходів (особливо прибуткового податку з громадян). У новій системі державний бюджет забирає до 35 % прибуткового податку з громадян у кожному місті, додатково до 30 % взятих до фонду обов'язкового медичного страхування.

Що ж до структури доходів місцевих бюджетів Литви, то податок на нерухомість становить 5,8 % загальної суми надходжень, державне мито – 1,8 %, земельна рента – 1,4 %, податок на землю – 0,6 %, плата за розміщення на ринку – 0,2 %, податок на майно, спадщину, подарунки – 0,1 % [3, с.17].

Реальне наповнення матеріальним змістом бюджетів місцевого самоврядування Польщі почалося після прийняття Закону "Про податки місцевого самоврядування" (після виборів 2000 р.). Ним встановлено перелік доходів гміни; визначення переліку доходів воеводств і повітів триває дотепер.

Доходами гміни, що спрямовуються на виконання власних функцій, є:

- ✓ надходження від власних ресурсів (найбільш вагомим є податок на власність, він встановлюється місцевими органами влади у законодавчо визначених межах);
- ✓ частки у загальнодержавних податках. Процент відрахування від загальнодержавних податків, встановлений Законом і не може бути змінений протягом звітного періоду. Важливою складовою муніципального доходу є сумісний доход за податками [3, с.49].

Ознайомившись з досвідом зарубіжних країн, зробимо наступні висновки, які можна використовувати в Україні. Так, формуючи доходну базу місцевих бюджетів, на етапі нестабільності і незначущості власних доходних джерел не слід обмежувати роль державних дотацій та субвенцій, адже тільки таким чином держава може активно впливати на розвиток місцевого самоврядування. Однак загальним стратегічним напрямом має бути посилення зацікавленості місцевих органів влади у залученні якомога більше самостійних ресурсів, зростанні ролі власних джерел наповнення місцевих бюджетів. Зокрема, як вважають українські дослідники, перспективним є податок на нерухомість. Він може мати статус загальнодержавного, але надходити переважною часткою до місцевих бюджетів. Як відомо, податки на власність відпові-

дають засадам справедливого оподаткування: володіння землею, нерухомістю, транспортними засобами є ознакою певного рівня доходів, і оподаткування об'єктів не суперечить вимозі врахування платоспроможності платників. Саме на місцевому рівні легше обліковувати, оцінювати і стежити за змінами бази оподаткування. Податок на майно громадян є виправданим за значної диференціації доходів населення.

Іншим податком, перспективним з точки зору наповнення місцевих бюджетів, є плата за землю та збір за інші природні ресурси. Його пропонується перевести до розряду місцевих. Доказом такої позиції є той факт, що розмір платежів за ресурси має сприяти раціональному використанню, зацікавленню органів місцевого самоврядування у відновленні ресурсів, контролю за їх використанням.

1. Данченко Л.Г., Тяпкова А.В. Місцеве оподаткування в зарубіжних країнах. – <http://www.rusnauka.com>. 2. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / За ред. Ю. Немеця, Г. Райта. – К.: Основи, 1998. – 542 с. 3. Децентралізація: експерименти і реформи / Под ред. Т.М. Хорвата. – Будапешт, 2006. – Т. 1. – 272 с. 4. Журавель В.В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіона. – 2008 р. – <http://www.nbuv.gov.ua>. 5. Комунальні рівні в Баварії: комунальний устрій та вибори. Персонал в комунальному управлінні. Серія: місцеве (територіальне) самоврядування. – К.: Ін-т держ. управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1999. – 42 с. 6. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети і механізм їх формування // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 102-105. 7. Малярчук А. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів // Вісник ТАНГ. – №1. – 2005. – С. 23-27. 8. Старостенко Н.В. Розподіл бюджетних ресурсів між рівнями влади // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 38-40. 9. Суницова О. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. – 2008. – LawSchool.lviv.ua. 10. Fiscal Federalism: Quantitative Studies / Ed. by Harvey S. Rosen. – Chicago: University of Chicago Press, 1988. Pp. ix, 262.

Надійшла до редколегії 09.06.2009

О. Драган, здобувач

ОСВІТНІ КРЕДИТИ ЯК ФОРМА ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглядається зарубіжний досвід фінансування вищої освіти у формі надання освітніх кредитів. Аналізуються переваги і обмеження розвитку інститутів освітнього кредитування.

Foreign experience of financing of higher education in form grant of educational credits is examined. Advantages and limitations of development of institutes of the educational crediting are analysed.

Проблема фінансування освіти в цілому і вищої освіти зокрема є значною і постійною. В Україні фінансування вищої школи здійснюється переважно з державного бюджету. Більшість вищих навчальних закладів були створені урядом, а згідно законодавства України засновник навчального закладу зобов'язаний фінансувати його діяльність. Проте, як відомо, державного фінансування не вистачає для вирішення навіть поточних проблем вищої школи, не говорячи вже про необхідну модернізацію системи вищої освіти. В Україні на сьогодні на одного учня витрачається коштів у сім разів менше, ніж у країнах з високим рівнем розвитку. Питома частка витрат на освіту у складі ВВП приблизно в два рази менша, ніж у розвинених країнах. Матеріальна база вітчизняних вузів є зношеною, її необхідно оновлювати і розвивати, відповідно на ці цілі потрібні величезні фінансові ресурси. Саме тому нагальною проблемою є пошук додаткових джерел фінансування, зокрема за рахунок освітніх кредитів.

Можливість отримати якісну освіту в престижному вищому навчальному закладі часто залежить не тільки від рівня підготовки молодої людини, але й від її можливості сплатити за навчання. Ще декілька років тому відсутність грошових ресурсів могла стати серйозною перешкодою в отриманні вищої або післядипломної освіти. Сьогодні банківські установи пропонують розв'язати цю проблему за допомогою кредитування тих, хто бажає вчитися. Щоправда, поки цей процес не набув чітких меж, а освітній кредит мало чим відрізняється від споживчого.

Теоретичним і практичним проблемам розвитку освітнього кредитування присвятили свої праці такі вітчизняні і зарубіжні учені як Я. Болюбаш, Ж. Ле Гран, К. Левківський, Т. Попова, Р. Робінсон, Н. Семенова та інші.

Метою статті є розгляд проблем та перспектив розвитку освітніх кредитів та можливість їх поширення в Україні як дієвого інструменту фінансування вищої освіти.

Державне фінансування вищої освіти у більшості країн супроводжується останнім часом введенням платного навчання.

Ідея переходу на платну освіту викликає серйозний опір. Проте варто визнати, що єдиним вирішенням проблеми модернізації вищої освіти є розставання із ста-

рими поглядами і поєднання принципів державного і приватного фінансування. Розглянемо можливі джерела державного фінансування:

1. Засоби домогосподарств в Україні, безумовно, є досить обмеженими: швидке зростання питомої частки платної освіти в Україні (з 15 % в 1995 р. до 60 % у 2008 р.) стикається з невисоким рівнем фінансових можливостей вітчизняних домогосподарств. Нерідкими є випадки, коли студент залишає вуз через неможливість продовжувати оплату навчання.

2. Заробітки студента під час навчання складають істотну частину фінансування здобуття вищої освіти у деяких країнах, зокрема, в США. Але в Україні розвитку цього джерела фінансування перешкоджає недостатній рівень мобільності ринку праці. Крім того, працюючий студент не може приділити весь свій час навчанню.

3. Засоби працедавців можуть слугувати одним з джерел фінансування, але для корпоративної підтримки вищої освіти в Росії поки що не створені досить потужні стимул-реакції.

4. Підприємницька діяльність університетів може бути корисним джерелом доходу, але це джерело фінансування легко переоцінити, що може привести до зменшення уваги керівників на вирішення ключових завдань учбового закладу.

5. Добродійні пожертвування, звичайно є корисними, і побудова потужної мережі випускників може допомогти розвитку цього джерела доходу для вищих учбових закладів, але не є міцним фундаментом для фінансування системи.

6. Майбутні заробітки студентів. Доступ до них за допомогою надання студентських позик є корисним і потенційно істотним джерелом фінансування. Україна – не перша і не остання країна, що зіштовхнулася з проблемами переходу від державного до змішаного варіанту фінансування вищої освіти. У 90-і роки ХХ століття вищу школу більшості західноєвропейських країн вразила фінансова криза, багато в чому пов'язана з уповільненням темпів зростання державної підтримки вищих навчальних закладів, що супроводжувалося одночасним збільшенням чисельності студентів. За останніх 40 років чисельність студентів майже у всіх західноєвропейських країнах збільшилася більш ніж у 10 разів. Від-